

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

હરિયાણા રાજ્ય

વિરુદ્ધ

મેસર્સ મારુતિ ઉદ્યોગ લિમિટેડ અને અન્ય

૭ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૦૦

[કે. ટી. થોમસ અને આર. પી. સેઠી, ન્યાયમૂર્તિઓ]

વેચાણ વેરો :

હરિયાણા જનરલ સેલ્સ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૭૩-કલમ ૩૯; પેટા-કલમ (૫); પરંતુક--“આખી રકમ ચૂકવવા અસમર્થ”--તેનો વિસ્તાર અને અવકાશ--ઠેરવવામાં આવ્યું કે, ચૂકવવામાં અસમર્થતા એ સંબંધિત વ્યક્તિની ચૂકવણી ક્ષમતાનો ઉલ્લેખ કરે છે અને માંગવામાં આવેલી રકમ ચૂકવવાની તેની કાનૂની કે વાસ્તવિક જવાબદારીનો નહીં.

સામાવાળા-કંપની હરિયાણા જનરલ સેલ્સ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૭૩ અને સેન્ટ્રલ સેલ્સ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૫૬ હેઠળ નોંધાયેલ ડીલર છે. સેલ્સ ટેક્સ કમિશનરે, કંપની પર નોટિસ બજાવ્યા બાદ, બંને કાયદાઓ હેઠળ કરવામાં આવેલી આકારણીઓમાં સુઓ મોટો (સ્વતઃ સંજ્ઞાન લઈ) સુધારો કર્યો હતો, જેમાં દાખલ કરેલા પત્રકોમાં દર્શાવેલા ટર્નઓવરમાં એક્સાઈઝ ડ્યુટી ઉમેરીને કંપનીના કુલ ટર્નઓવરમાં વધારો કર્યો હતો અને આકારણી સત્તાધિકારી દ્વારા મંજૂર કરાયેલ રિબેટની રકમનો અમુક હિસ્સો નામંજૂર કર્યો હતો. કંપનીએ કલમ ૩૯ ની પેટા-કલમ (૫) હેઠળ જરૂરી કર અને વ્યાજની પૂર્વ ચુકવણી વિના અપીલ દાખલ રાખવા માટેની અરજી સાથે ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ અપીલ દાખલ કરી હતી. સદરહુ અરજી ફગાવી દેવાતાં, કંપનીએ હાઈકોર્ટમાં રિટ પિટિશન દાખલ કરી, જેણે વધારાની માંગણી માટે કંપનીને બેંક ગેરંટી રજૂ કરવાનો નિર્દેશ આપીને અરજીનો નિકાલ કર્યો હતો. કંપનીને સાંભળવાની વાજબી તક આપ્યા પછી નવેસરથી નિર્ણય કરવા માટે કેસ કમિશનરને રિમાન્ડ કરીને ટ્રિબ્યુનલે અપીલનો નિકાલ કર્યો હતો. કમિશનરે હુકમોમાં સુધારો કર્યો અને વધારાની માંગણીઓ ઊભી કરી. કંપનીએ અગાઉ કરેલી અરજી જેવી જ અરજી સાથે ફરીથી ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ અપીલ દાખલ કરી. તે અરજી ફરીથી નામંજૂર કરવામાં આવી અને કંપનીએ ફરીથી હાઈકોર્ટ સમક્ષ રિટ પિટિશન દાખલ કરી. હાઈકોર્ટે ટ્રિબ્યુનલનો હુકમ રદ કર્યો અને કાયદા અનુસાર કંપનીને સાંભળ્યા પછી કારણો સહિતનો હુકમ પસાર કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો. ટ્રિબ્યુનલે હાઈકોર્ટના પૂર્ણ પીઠના ચુકાદા પર આધાર રાખીને અરજી ફગાવી દીધી અને કંપનીને ચોક્કસ મુદતની

અંદર રકમ જમા કરાવવાનો નિર્દેશ આપ્યો. કંપનીએ ફરીથી હાઈકોર્ટ સમક્ષ રિટ પિટિશન દાખલ કરી, જે કંપનીની તરફેણમાં મંજૂર કરવામાં આવી હતી. આથી રાજ્ય દ્વારા આ કોર્ટ સમક્ષ આ અપીલ દાખલ કરવામાં આવી છે. [૧૮૫-એચ]

કંપનીએ એવી દલીલ કરી હતી કે સેલ્સ ટેક્સ એક્ટની કલમ ૩૯ ની પેટા-કલમ (૫) ના પરંતુકમાં વપરાયેલા “આકારણી કરાયેલ કરની આખી રકમ ચૂકવવા અસમર્થ” શબ્દોનો વિસ્તાર અને અવકાશ વિશાળ છે, જે કરદાતાની નાણાકીય સ્થિતિ અને ગ્રાહકો પાસેથી વસૂલાત ન થવાને કારણે કર ચૂકવવામાં અસમર્થતા બંનેનો ઉલ્લેખ કરે છે. દલીલોના સમયે કંપનીએ વૈકલ્પિક દલીલ કરી હતી કે જો આ કોર્ટ હાઈકોર્ટના ચુકાદાને માન્ય રાખવા વલણ ન ધરાવતી હોય, તો વૈધાનિક અપીલમાં પડકારવામાં આવેલા હુકમ દ્વારા આકારણી કરાયેલ સેન્ટ્રલ સેલ્સ ટેક્સની રકમ પરના વ્યાજના હિસ્સાને જમા કરાવવામાંથી મુક્તિ આપવા માટે રાહત આપી શકાય છે.

અપીલનો નિકાલ કરતા, કોર્ટે

ઠેરવ્યું: ૧.૧. અપીલનો અધિકાર કાયદાનું સર્જન છે અને કાયદા દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવેલી મર્યાદાઓમાં અને પ્રક્રિયા અનુસાર તેનો ઉપયોગ કરવો પડશે. નીચલી અદાલતોની ભૂલ, જો કોઈ હોય તો, તેનું નિવારણ કરવા માટે ઉપરી અદાલતની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરવા માટે તે દાખલ કરવામાં આવે છે. સ્પષ્ટ શબ્દો સિવાય અપીલનો કોઈ અધિકાર આપી શકાય નહીં. અપીલને તેની ટકવાપાત્રતા માટે કાયદાની સ્પષ્ટ સત્તા હોવી આવશ્યક છે. હરિયાણા જનરલ

સેલ્સ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૭૩ ની કલમ ૩૯ ની પેટા-કલમ (૫) અપીલ અધિકારીને અપીલ દાખલ રાખવા માટે વિવેકાધીન સત્તા આપે છે જો તે સાઠ દિવસની અંદર દાખલ કરવામાં આવી હોય અને વ્યક્તિઓ પાસેથી વસૂલવાપાત્ર આકારણી કરાયેલ કરની રકમ અને દંડ તથા વ્યાજ, જો કોઈ હોય તો, ચૂકવી દેવામાં આવ્યા હોય. ઉપરોક્ત નિયંત્રણ એ પરંતુકને આધીન છે જે અપીલ અધિકારીને માત્ર એ હકીકતના પુરાવા પર રકમ જમા કરાવવામાંથી મુક્તિ આપવાની વિવેકાધીન સત્તા આપે છે કે અપીલકર્તા રકમ ચૂકવવા અસમર્થ હતો. અપીલનો નિર્ણય કરતાં પહેલાં, અપીલ અધિકારી સંબંધિત પક્ષકારને કાયદાની કલમ ૩૯ ની પેટા-કલમ (૫) ના પરંતુકની શરતો મુજબ કાં તો રકમ ચૂકવવાની અથવા મનાઈ હુકમ મેળવવા માટે યોગ્ય કેસ રજૂ કરવાની તક આપે છે. એકવાર નિર્દિષ્ટ શરતોનું પાલન થઈ જાય પછી, બંને પક્ષોને સાંભળ્યા પછી ગુણદોષના આધારે નિકાલ કરવા માટે અપીલ અસ્તિત્વમાં આવે છે. આમ પેટા-કલમ (૫) કાયદાની કલમ ૩૯ હેઠળ કરદાતાને આપવામાં આવેલા અપીલ અધિકારના ઉપયોગનું નિયમન કરે છે, જેનો ઉદ્દેશ્ય વ્યથિત વ્યક્તિઓના અધિકાર અને કરની ઝડપી વસૂલાત માટે રાજ્યના અધિકાર વચ્ચે સંતુલન જાળવવાનો છે. [૧૯૩-એ-સી]

૧.૨. કલમ ૩૯ ની પેટા-કલમ (૫) ના પરંતુકમાં ઉલ્લેખિત અસમર્થતા કંપનીની ચૂકવણી ક્ષમતા અને નાણાકીય સ્થિતિનો સંદર્ભ આપે છે અને તેના અવકાશને વિસ્તૃત કરી શકાતો નથી. “ચૂકવણી” શબ્દ તેના વ્યાકરણના રૂપો અને સમાન અભિવ્યક્તિઓ સાથે, જ્યારે કરની રકમના સંદર્ભમાં વપરાય છે,

ત્યારે તેનો અર્થ રકમ “સોંપવી અને અદા કરવી” થાય છે, તે નાણાંના રોકાણ કરતાં જવાબદારીની પૂર્તિ સૂચવે છે. “ચૂકવવું” એ એક સામાન્ય શબ્દ છે અને પરંતુકનો બાકીનો ભાગ ચુકવણીની રીતોનો ઉલ્લેખ કરે છે. તેનો અર્થ આકારણી કરાયેલ કરની રકમની ચુકવણી હોઈ શકે છે. “ચુકવણી” નો શબ્દકોશ અર્થ નાણાંની સોંપણી માટેની જવાબદારીની પરિપૂર્તિ છે. કાનૂની દ્રષ્ટિએ “ચુકવણી” એ નાણાં અથવા તેના સમકક્ષ મૂલ્ય આપીને જવાબદારીમાંથી મુક્ત થવું છે. પરંતુકમાં વપરાયેલા “અસમર્થ” શબ્દનો અર્થ ‘પૂરતી શક્તિ, સત્તા અને સાધનો ન હોવા’ તરીકે કરવામાં આવ્યો છે. નાણાંના સંબંધમાં, તેનો અર્થ ભંડોળની અપર્યાપ્તતા થાય છે. આથી એ ફલિત થાય છે કે રકમ ચૂકવવામાં અસમર્થતા એ સંબંધિત વ્યક્તિની ચૂકવણી ક્ષમતાનો ઉલ્લેખ કરે છે અને માંગવામાં આવેલી રકમ ચૂકવવાની તેની કાનૂની કે વાસ્તવિક જવાબદારીનો નહીં. પરંતુક હેઠળ કરવામાં આવેલી ચુકવણી એપેલેટ કોર્ટને માત્ર નિર્ણય માટે અપીલ દાખલ રાખવા સક્ષમ બનાવે છે અને તે પક્ષકારોના અધિકારોનો નિર્ણય કરતી નથી.

[૧૯૪-સી-એફ]

૧.૩. કરદાતાના હિતોનું રક્ષણ કરવા તેમજ મહેસૂલના હિતોનું રક્ષણ કરવાના ક્ષિત્રિય હેતુ સાથે કાયદો ઘડવામાં આવ્યો છે અને અપીલનો અધિકાર પૂરો પાડવામાં આવ્યો છે. રાજ્યના મહેસૂલને વધારવા માટે વધુ સ્ત્રોતો શોધવા માટે આ જોગવાઈ કરવામાં આવી હોવાનું જણાય છે. વર્તમાન કેસમાં, કંપનીએ જરૂરી ચુકવણી કરવા માટે તેની કથિત નાણાકીય મુશ્કેલીઓ અથવા અસમર્થતાને કારણે રકમ ચૂકવવાની તેની અસમર્થતાનો ક્યાંય ઉલ્લેખ કે સંદર્ભ

આપ્યો નથી. ઊભી કરવામાં આવેલી વધારાની માંગણીની કાયદેસરતાને પૂર્વ ચુકવણી વિના અપીલ દાખલ રાખવાનો આગ્રહ રાખવા માટેનો આધાર બનાવી શકાય નહીં, કારણ કે તેના માટે અપીલના ગુણદોષ પર નિર્ણય લેવાની જરૂર પડે. અધિકારક્ષેત્ર ધરાવતી અદાલતના પૂર્ણ પીઠના ચુકાદા પર આધાર રાખીને, ટ્રિબ્યુનલ એ હુકમ પસાર કરવા સક્ષમ હતી જેને હાઇકોર્ટમાં પડકારવામાં આવ્યો હતો. હાઇકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચ કંપનીની રિટ પિટિશન મંજૂર કરતી વખતે પૂર્ણ પીઠના ચુકાદા અને સમાન અધિકારક્ષેત્ર ધરાવતી અન્ય પીઠના ચુકાદાની અવગણના કરવામાં ન્યાયી ન હતી. ડિવિઝન બેન્ચ એવા સંજોગોનો ઉલ્લેખ કરવામાં પણ નિષ્ફળ રહી હતી કે જે કંપની દ્વારા બેંક ગેરંટી રજૂ કરવા પર અપીલના નિકાલ માટે ટ્રિબ્યુનલને નિર્દેશ સાથે રિટ પિટિશન મંજૂર કરવાનો હુકમ પસાર કરવા માટે વાજબી ઠેરવતા હતા. માત્ર ટ્રિબ્યુનલે કાયદાની કલમ ૩૯ ની પેટા-કલમ (૫) ના પરંતુકની શરતો અનુસાર રકમની ચુકવણીનો આગ્રહ રાખ્યો હોવાના કારણે, બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ તેની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને રાહત આપતી વખતે અદાલતે નારાજ થવું જોઈતું ન હતું. વાદ્યસ્ત હુકમ કાયદાના સ્થાપિત સિદ્ધાંતોથી વિપરીત હોવાથી ટકી શકે તેમ નથી અને તેથી તે રદ કરવામાં આવે છે. [૧૯૫-બી-ઈ]

૧.૪. આકારણી કરાયેલ સેન્ટ્રલ સેલ્સ ટેક્સની રકમ પર ઓછામાં ઓછા વ્યાજનો હિસ્સો જમા કરાવવામાંથી મુક્તિ આપવાની વૈકલ્પિક દલીલ એપેલેટ ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ કરવામાં આવી ન હોવાથી, આવી દલીલ પર હવે વિચારણા કરી શકાય નહીં. જોકે, કંપનીને બાકીની સમગ્ર રકમ જમા કરાવ્યા પછી એપેલેટ

ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ આવી રજૂઆત કરવાની છૂટ આપવામાં આવે છે. જો બાકીની તમામ રકમ જમા કરાવ્યા પછી ૧૫ દિવસની અંદર આવી કોઈ રજૂઆત કરવામાં આવે, તો એપેલેટ ટ્રિબ્યુનલ ગુણદોષના આધારે વૈધાનિક અપીલ પર વિચારણા કરતાં પહેલાં તેના પર નિર્ણય લેશે. [૧૯૫-એફ-જી]

આસિસ્ટન્ટ કલેક્ટર ઓફ સેન્ટ્રલ એક્સાઈઝ, ચંદન નગર, પશ્ચિમ બંગાળ વિરુદ્ધ ડનલોપ ઇન્ડિયા લિમિટેડ અને અન્ય, (૧૯૮૫) ૧ એસ.સી.સી. ૨૬૦, પર આધાર રાખવામાં આવ્યો.

મેસર્સ એમેરાલ્ડ ઇન્ટરનેશનલ લિમિટેડ લુધિયાણા વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય અને અન્ય, [એસ.ટી.આઈ. (૧૯૯૭) પી એન્ડ એચ હાઈકોર્ટ ૧૧૩ એફ.બી.] અને લક્ષ્મીરતન એન્જિનિયરિંગ વર્ક્સ લિમિટેડ વિરુદ્ધ આસિસ્ટન્ટ કમિશનર (જ્યુડિશિયલ) ૧, સેલ્સ ટેક્સ, કાનપુર રેન્જ, કાનપુર અને અન્ય, એ.આઈ.એર. (૧૯૬૮) એસ.સી. ૪૮૮, નો સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

સિવિલ અપીલ અધિકારક્ષેત્ર : સિવિલ અપીલ નં. ૪૯૩૮ / ૨૦૦૦.

સી.ડબલ્યુ.પી. નં. ૬૯૩૨ / ૧૯૯૮ માં પંજાબ અને હરિયાણા હાઈકોર્ટના તારીખ ૪.૧૨.૯૮ ના ચુકાદા અને હુકમમાંથી.

અપીલકર્તા માટે કે.ટી.એસ. તુલસી, મહાવીર સિંહ અને એસ.પી. સિંહ ચૌહાણ.

સામાવાળાઓ માટે આર.એફ. નરીમન, પ્રતાપવેણુગોપાલ, પી.એસ.

સુધીર, સુરેખા રમણ અને કે.જે. જોન.

કોર્ટનો ચુકાદો ન્યાયમૂર્તિ સેઠી દ્વારા આપવામાં આવેલ.

વિશેષ પરવાનગી મંજૂર કરવામાં આવી.

હરિયાણા જનરલ સેલ્સ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૭૩ ની કલમ ૩૯ ની પેટા-કલમ (૫) ના પરંતુકમાં વપરાયેલા “આકારણી કરાયેલ કરની આખી રકમ ચૂકવવા અસમર્થ” શબ્દોનો વિસ્તાર અને અવકાશ શું છે, તે આ વિશેષ પરવાનગી દ્વારા દાખલ અપીલમાં અમારા અર્થઘટનની આવશ્યકતા ધરાવતો કાયદાકીય પ્રશ્ન છે. અપીલકર્તા વતી એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે પરંતુકમાં દર્શાવેલ અસમર્થતા કરદાતાની નાણાકીય સ્થિતિનો ઉલ્લેખ કરે છે, જ્યારે સામાવાળાઓ એવી દલીલ કરે છે કે કલમમાં વપરાયેલ “અસમર્થ” શબ્દ માત્ર કરદાતાની નાણાકીય સ્થિતિ પૂરતો મર્યાદિત ન હોઈ વધુ વ્યાપક અવકાશ ધરાવે છે.

પરસ્પર વિરોધી દલીલો નક્કી કરવા માટે હાલની અપીલ દાખલ કરવા તરફ દોરી ગયેલ હકીકતોનો સારાંશ મેળવવો જરૂરી છે. સામાવાળા, મેસર્સ મારુતિ ઉદ્યોગ લિમિટેડ એક પબ્લિક લિમિટેડ કંપની (જે હવે પછી “કંપની” તરીકે ઉલ્લેખિત છે), જેનું કારખાનું હરિયાણા રાજ્યના ગુડગાંવ ખાતે આવેલું છે, તે વિવિધ પ્રકારની મોટરકારો, એટલે કે મારુતિ ૮૦૦, ઓમ્ની અને એસ્ટીમ વગેરે તેમજ તેના સ્પેરપાર્ટ્સના ઉત્પાદન અને વેચાણના વ્યવસાયમાં રોકાયેલ છે. આ કંપની એક્સાઈઝ અને ટેક્સેશન ઓફિસર, ગુડગાંવ સમક્ષ હરિયાણા

જનરલ સેલ્સ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૭૩ (જે હવે પછી “કાયદો” તરીકે ઉલ્લેખિત છે) અને સેન્ટ્રલ સેલ્સ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૫૬ (જે હવે પછી “કેન્દ્રીય કાયદો” તરીકે ઉલ્લેખિત છે) હેઠળ નોંધાયેલ ડીલર છે.

આકારણી વર્ષ ૧૯૮૬-૮૭ માટે, એક્સાઈઝ અને ટેક્સેશન ઓફિસર, ગુડગાંવ દ્વારા તેમના તારીખ ૨૦મી નવેમ્બર, ૧૯૯૦ ના હુકમો મુજબ કંપનીની કાયદા અને કેન્દ્રીય કાયદા હેઠળ કર આકારણી કરવામાં આવી હતી. ૧૬મી માર્ચ, ૧૯૯૨ ના રોજ, ડેપ્યુટી એક્સાઈઝ અને ટેક્સેશન કમિશનર (૧), ગુડગાંવ દ્વારા કંપનીને એક્સાઈઝ અને ટેક્સેશન ઓફિસર, ગુડગાંવના તારીખ ૨૦મી નવેમ્બર, ૧૯૯૦ ના આકારણી હુકમોમાં સુઓ મોટો સુધારો કરવાની દરખાસ્ત કરતી નોટિસ એવા આધારે બજાવવામાં આવી કે બજાવવામાં આવેલી નોટિસમાં નિર્દિષ્ટ કારણોસર તે હુકમો ગેરકાયદેસર અને અયોગ્ય હતા. ત્યારબાદ, કંપની દ્વારા રિટર્નમાં દર્શાવેલા અને એક્સાઈઝ અને ટેક્સેશન ઓફિસર, ગુડગાંવ દ્વારા આકારણી કરાયેલા ટર્નઓવરમાં એક્સાઈઝ ડ્યુટી ઉમેરીને તથા આકારણી અધિકારી દ્વારા મંજૂર કરાયેલ રિબેટની રકમનો અમુક હિસ્સો અમાન્ય કરીને કંપનીના કુલ ટર્નઓવરમાં વધારો કરતા સુઓ મોટો સુધારેલા આકારણી હુકમો પસાર કરવામાં આવ્યા હતા. ઓમ્ની પ્રોડક્ટના ટર્નઓવરને “વાન” ગણીને ૬% ના બદલે ૧૦% ના દરે કર લાદવામાં આવ્યો હતો. ઉપરોક્ત હુકમથી વ્યથિત થઈને, કંપનીએ કલમ ૩૯ ની પેટા-કલમ (૫) હેઠળ જરૂરી કર અને વ્યાજની પૂર્વ ચુકવણી વિના અપીલ દાખલ રાખવા અને માંગણીની વસૂલાત પર મનાઈ હુકમ મેળવવાની અરજી સાથે ટર્નઓવરના

વધારાને પડકારતી અપીલ હરિયાણા સેલ્સ ટેક્સ ટ્રિબ્યુનલ (જે હવે પછી “ટ્રિબ્યુનલ” તરીકે ઉલ્લેખિત છે) સમક્ષ દાખલ કરી હતી. તે અરજી ૨૯મી જૂન, ૧૯૯૨ ના રોજ નામંજૂર કરવામાં આવી હતી અને કંપનીને એક મહિનાની મુદતની અંદર સમગ્ર રકમ જમા કરાવવા માટે સમય આપવામાં આવ્યો હતો.

વ્યથિત થઈને, કંપનીએ ચંદીગઢ ખાતે પંજાબ અને હરિયાણા હાઇકોર્ટમાં રિટ પિટિશન નં. ૧૦૦૮૮ / ૧૯૯૨ દાખલ કરી, જેનો નિકાલ ૭.૮.૧૯૯૨ ના રોજ કરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં કાયદાની કલમ ૩૯ ની પેટા-કલમ (૫) મુજબ સમગ્ર રકમ જમા કરાવવાને બદલે અપીલ દાખલ રાખવા માટે કંપનીને વધારાની માંગણી પેટે બેંક ગેરંટી આપવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો. કંપની દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અપીલનો ટ્રિબ્યુનલે કંપનીને સાંભળવાની વાજબી તક આપ્યા પછી નવેસરથી નિર્ણય લેવા માટે ડેપ્યુટી એક્સાઇઝ અને ટેક્સેશન કમિશનરને કેસ રિમાન્ડ કરીને નિકાલ કર્યો હતો. ડેપ્યુટી એક્સાઇઝ અને ટેક્સેશન કમિશનરે તેમના તારીખ ૨૯મી માર્ચ, ૧૯૯૪ ના હુકમ દ્વારા ફરીથી હુકમોમાં સુધારો કર્યો અને કાયદા હેઠળ રૂ. ૨૩,૧૦,૯૯૫ અને કેન્દ્રીય કાયદા હેઠળ રૂ. ૭૮,૪૪,૬૦૭ ની વધારાની માંગણી ઊભી કરી.

વ્યથિત થઈને, કંપનીએ કર અને વ્યાજની પૂર્વ ચુકવણી વિના અપીલ દાખલ રાખવા અને માંગણીની વસૂલાત પર મનાઈ હુકમ મેળવવાની અરજી સાથે ફરીથી ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ અપીલ દાખલ કરી. આવી અરજી ૭.૯.૧૯૯૪ ના રોજ ફગાવી દેવામાં આવી હતી અને કંપનીને ૩૦મી નવેમ્બર, ૧૯૯૪ સુધીમાં સમગ્ર

માંગણીની રકમ જમા કરાવવાનો સમય આપવામાં આવ્યો હતો. કંપનીએ તેની અરજી ફગાવી દેતા ટ્રિબ્યુનલના હુકમ સામે ફરીથી હાઇકોર્ટમાં રિટ પિટિશન નં. ૧૬૫૩૭ / ૧૯૯૪ દાખલ કરી. ૫.૧૨.૧૯૯૪ ના રોજ, હાઇકોર્ટે ટ્રિબ્યુનલનો હુકમ રદ કર્યો અને કાયદા અનુસાર કંપનીને સાંભળ્યા પછી કારણો સહિતનો હુકમ પસાર કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો.

ટ્રિબ્યુનલે તેના તારીખ ૨૦મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૯૮ ના હુકમ દ્વારા પંજાબ અને હરિયાણા હાઇકોર્ટના મેસર્સ એમેરાલ્ડ ઇન્ટરનેશનલ લિમિટેડ, લુધિયાણા વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય અને અન્ય, [એસ.ટી.આઇ. (૧૯૯૭) પી એન્ડ એચ હાઇકોર્ટ ૧૧૩] ના પૂર્ણ પીઠના ચુકાદા પર આધાર રાખીને કંપનીની અરજી ફગાવી દીધી અને કંપનીને એક મહિનાની મુદતમાં રકમ જમા કરાવવાનો નિર્દેશ આપ્યો. સંતુષ્ટ ન થતાં, કંપનીએ ફરીથી હાઇકોર્ટમાં રિટ પિટિશન નં. ૬૯૩૨ / ૧૯૯૮ દાખલ કરી, જે આ અપીલમાં પડકારવામાં આવેલા ચુકાદા દ્વારા તારીખ ૪.૧૨.૧૯૯૮ ના રોજ મંજૂર કરવામાં આવી હતી.

કાનૂની સ્થિતિનું મૂલ્યાંકન કરતાં પહેલાં, કર અને વ્યાજની પૂર્વ ચુકવણી વિના અપીલ દાખલ રાખવા અને માંગણીની વસૂલાત પર મનાઈ હુકમ મેળવવા માટે કંપની દ્વારા તેની અરજીમાં કરાયેલા કથનનો ઉલ્લેખ કરવો જરૂરી છે. તે અરજીમાં લેવાયેલ એકમાત્ર કારણ આ મુજબ હતું:

“અરજદારે ગ્રાહકો પાસેથી કોઈ વધારાનો કર વસૂલ કર્યો નથી અને સ્પષ્ટપણે ગેરકાયદેસર હુકમો દ્વારા ઊભી કરવામાં આવેલી વધારાની

માંગણીની રકમ જમા કરાવવા અસમર્થ છે.”

કાયદાની કલમ ૩૯ એ કાયદા અને તે હેઠળ બનાવેલા નિયમો હેઠળ પસાર કરાયેલા કલમ ૪૦ હેઠળના હુકમ સહિતના કોઈપણ મૂળ હુકમ સામે કરદાતાને અપીલ કરવાનો અધિકાર આપે છે. તેની પેટા-કલમ (૫) પ્રદાન કરે છે કે:

“જે હુકમ સામે અપીલ કરવામાં આવી હોય તે તારીખથી સાઠ દિવસની અંદર દાખલ કરવામાં ન આવે અને અપીલ અધિકારીને ખાતરી ન થાય કે વ્યક્તિઓ પાસેથી વસૂલવાપાત્ર આકારણી કરાયેલ કરની રકમ અને દંડ તથા વ્યાજ, જો કોઈ હોય તો, ચૂકવી દેવામાં આવ્યા છે, ત્યાં સુધી કોઈ અપીલ દાખલ રાખવામાં આવશે નહીં.

પરંતુ એ શરતે કે સદરહુ અધિકારી, જો એવી ખાતરી થાય કે તે વ્યક્તિ આકારણી કરાયેલ કરની આખી રકમ, અથવા લાદવામાં આવેલ દંડ, અથવા બાકી વ્યાજ ચૂકવવા અસમર્થ છે, તો જો અપીલકર્તા દ્વારા બાકી હોવાનું સ્વીકારેલ કર અને વ્યાજની રકમ ચૂકવી દેવામાં આવી હોય, તો લેખિતમાં નોંધવાના કારણોસર, અપીલ દાખલ રાખી શકશે અને અપીલ અધિકારીના સંતોષ મુજબ નિર્ધારિત રીતે બેંક ગેરંટી અથવા પર્યાપ્ત જામીન રજૂ કરવાને આધીન બાકીની રકમની વસૂલાત અટકાવી શકશે.

પરંતુ વધુમાં એ શરતે કે કોઈપણ એવા હુકમ સામેની અપીલના કિસ્સામાં કે જે યોગ્ય અધિકારી દ્વારા અપીલકર્તાને જણાવવાનો હોય, સાઠ

દિવસની મુદત અપીલકર્તા દ્વારા હુકમની નકલ મળ્યાની તારીખથી શરૂ થશે અને આ કાયદા હેઠળ કરવામાં આવેલા અન્ય કોઈપણ હુકમ સામેની અપીલના કિસ્સામાં, સાથે દિવસની મુદતની ગણતરી કરતી વખતે હુકમની પ્રમાણિત નકલ મેળવવામાં વિતાવેલો સમય બાકાત રાખવામાં આવશે.”

એમાં કોઈ વિવાદ હોઈ શકે નહીં કે અપીલનો અધિકાર કાયદાનું સર્જન છે અને કાયદા દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવેલી મર્યાદાઓમાં અને પ્રક્રિયા અનુસાર તેનો ઉપયોગ કરવો પડશે. નીચલી અદાલતોની ભૂલ, જો કોઈ હોય તો, તેનું નિવારણ કરવા માટે ઉપરી અદાલતની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરવા માટે તે દાખલ કરવામાં આવે છે. સ્પષ્ટ શબ્દો સિવાય અપીલનો કોઈ અધિકાર આપી શકાય નહીં. અપીલને તેની ટકવાપાત્રતા માટે કાયદાની સ્પષ્ટ સત્તા હોવી આવશ્યક છે. કાયદાની કલમ ૩૯ ની પેટા-કલમ (૫) અપીલ અધિકારીને અપીલ દાખલ રાખવા માટે વિવેકાધીન સત્તા આપે છે જો તે સાથે દિવસની અંદર દાખલ કરવામાં આવી હોય અને વ્યક્તિઓ પાસેથી વસૂલવાપાત્ર આકારણી કરાચેલ કરની રકમ અને દંડ તથા વ્યાજ, જો કોઈ હોય તો, ચૂકવી દેવામાં આવ્યા હોય. ઉપરોક્ત નિયંત્રણ એ પરંતુકને આધીન છે જે અપીલ અધિકારીને માત્ર એ હકીકતના પુરાવા પર રકમ જમા કરાવવામાંથી મુક્તિ આપવાની વિવેકાધીન સત્તા આપે છે કે અપીલકર્તા રકમ ચૂકવવા અસમર્થ હતો. અપીલનો નિર્ણય કરતાં પહેલાં, અપીલ અધિકારી સંબંધિત પક્ષકારને કાયદાની કલમ ૩૯ ની પેટા-કલમ (૫) ના પરંતુકની શરતો મુજબ કાં તો રકમ ચૂકવવાની અથવા મનાઈ હુકમ મેળવવા

માટે યોગ્ય કેસ રજૂ કરવાની તક આપે છે. એકવાર કલમ ૩૯ ની પેટા-કલમ (૫) હેઠળ નિર્દિષ્ટ શરતોનું પાલન થઈ જાય પછી, બંને પક્ષોને સાંભળ્યા પછી ગુણદોષના આધારે નિકાલ કરવા માટે અપીલ અસ્તિત્વમાં આવે છે.

અપીલ દાખલ કરવાના સંબંધમાં “entertain” (દાખલ રાખવું / વિચારણામાં લેવું) શબ્દનું અર્થઘટન કરતાં, જે આ કાયદાની કલમ ૩૯ ની પેટા-કલમ (૫) નો પણ આદેશ છે, આ કોર્ટે લક્ષ્મીરતન એન્જિનિયરિંગ વર્ક્સ લિમિટેડ વિરુદ્ધ આસિસ્ટન્ટ કમિશનર (જ્યુડિશિયલ) ૧, સેલ્સ ટેક્સ, કાનપુર રેન્જ, કાનપુર અને અન્ય, એ.આઈ.એર. (૧૯૬૮) એસ.સી. ૪૮૮ માં અવલોકન કર્યું કે:

“શરૂઆતમાં એ નોંધવું જોઈએ કે પરંતુકમાં માત્ર એટલી જ આવશ્યકતા છે કે જ્યાં સુધી અપીલકર્તા દ્વારા બાકી હોવાનું સ્વીકારેલા કરની રકમની ચુકવણીના સંતોષકારક પુરાવા સાથે ન હોય ત્યાં સુધી અપીલ દાખલ રાખવામાં આવશે નહીં. આમ પ્રશ્ન ઊભો થાય છે કે આ સંદર્ભમાં ‘entertained’ (દાખલ રાખેલ / વિચારણામાં લીધેલ) શબ્દનો અર્થ શું છે? શું તેનો અર્થ એવો થાય છે કે કોઈ અપીલ સ્વીકારવામાં કે દાખલ કરવામાં આવશે નહીં અથવા તેનો અર્થ એવો થાય છે કે જ્યાં સુધી સંતોષકારક પુરાવો ઉપલબ્ધ ન હોય ત્યાં સુધી કોઈ અપીલ વિચારણા માટે સ્વીકારવામાં આવશે નહીં કે સાંભળવામાં અને નિકાલ કરવામાં આવશે નહીં? પક્ષકારો દ્વારા ‘entertain’ શબ્દનો શબ્દકોશ અર્થ

અમારા ધ્યાને લાવવામાં આવ્યો હતો, અને બંને પક્ષો સંમત થયા હતા કે તેનો અર્થ કાં તો હાથ ધરવું અથવા વિચારણા માટે સ્વીકારવું થાય છે. અમારો પણ એ જ અભિપ્રાય છે. તેથી પ્રશ્ન એ છે કે પરંતુક લાગુ કરવાના હેતુ માટે કયા તબક્કે અપીલ વિચારણા માટે દાખલ રાખેલી કહી શકાય? શું તે ત્યારે ‘દાખલ રાખેલ’ ગણાય જ્યારે તે ફાઇલ કરવામાં આવે છે અથવા શું તે ત્યારે ‘દાખલ રાખેલ’ ગણાય જ્યારે તે વિચારણા માટે સ્વીકારવામાં આવે છે અને સુનાવણી માટે તારીખ નક્કી કરવામાં આવે છે અથવા શું તે આખરે ત્યારે ‘દાખલ રાખેલ’ ગણાય જ્યારે તેની સુનાવણી કરીને નિકાલ કરવામાં આવે? કાયદાના અહેવાલોમાં અસંખ્ય કેસો અસ્તિત્વમાં છે જેમાં અદાલતો દ્વારા ‘entertained’ શબ્દ અથવા સમાન અભિવ્યક્તિઓનું અર્થઘટન કરવામાં આવ્યું છે. તેમાંથી કેટલાક અલ્લાબાદ હાઈકોર્ટના પોતાના અમારા ધ્યાને લાવવામાં આવ્યા છે અને અમે યોગ્ય સમયે તેમની સાથે વ્યવહાર કરીશું. હાલ પૂરતું, અમારે કહેવું જ જોઈએ કે જો ધારાસભાનો ઈરાદો ‘file’ (દાખલ કરવું) અથવા ‘receive’ (સ્વીકારવું) શબ્દનો ઉપયોગ કરવાનો હોત, તો તે શબ્દોનો ઉપયોગ કરવામાં કોઈ મુશ્કેલી નહોતી. અમારા ધ્યાને લાવવામાં આવેલા કેટલાક કાયદાઓમાં, જેમ કે સિવિલ કાર્યરીતિ સંહિતાના ઓર્ડર ૪૧ રૂલ ૧ હેઠળ જણાવાયું છે કે મેમોરેન્ડમ જ્યાં સુધી તેની સાથે વગેરે ન હોય ત્યાં સુધી ફાઇલ કરવામાં આવશે નહીં અથવા રજૂ કરવામાં આવશે નહીં; સ્મોલ કોઝિઝ કોર્સ એક્ટની કલમ ૧૭ માં, અભિવ્યક્તિ ‘અરજી રજૂ

કરતી વખતે' છે. કોર્ટ ફીસ એક્ટની કલમ ૬ માં, શબ્દો 'File' અથવા 'shall be received' છે. આના પરથી જણાય છે કે જો ધારાસભા રાજ્યના વકીલ દ્વારા સૂચવવામાં આવેલી આવી જોરદાર રીતે પોતાની જાતને વ્યક્ત કરવા માંગતી હોત તો તેની પાસે શબ્દોની ખોટ નહોતી. તેણે 'entertain' શબ્દનો ઉપયોગ કર્યો છે અને તે સ્વીકારવું જ જોઈએ કે તેણે તેનો ઉપયોગ સમજી-વિચારીને કર્યો છે. અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટના કેટલાક કેસોમાં આ શબ્દ ચકાસણી માટે આવ્યો છે અને હવે અમે તેમનો સંદર્ભ લઈશું

અમારા મતે આ કેસોએ 'entertain' શબ્દનો સાચો દ્રષ્ટિકોણ અપનાવ્યો છે જેનો શબ્દકોશ મુજબનો અર્થ 'વિચારણા માટે સ્વીકારવું' પણ થાય છે. તેથી, એવું જણાશે કે કલમ ૮ ના પરંતુકમાં કોર્ટને નિર્દેશ એવો છે કે કોર્ટે એવી અપીલને વિચારણા માટે સ્વીકારવા આગળ વધવું જોઈએ નહીં કે જેની સાથે સ્વીકૃત કરની ચુકવણીનો સંતોષકારક પુરાવો સામેલ ન હોય. આ ત્યારે થશે જ્યારે કેસ પ્રથમ વખત કોર્ટ દ્વારા હાથ ધરવામાં આવશે. આસિસ્ટન્ટ કમિશનરે જે નિર્ણય પર આધાર રાખ્યો હતો, તેમાં વિદ્વાન મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ (દેસાઈ સી.જે.) ઠેરવે છે કે 'accompanied by' (સાથે સામેલ) શબ્દો દર્શાવે છે કે અપીલના મેમોરેન્ડમ સાથે કોઈ મૂર્ત વસ્તુ સામેલ હોવી જોઈતી હતી. જો અપીલના મેમોરેન્ડમ સાથે સંતોષકારક પુરાવો સામેલ હોવો જરૂરી હોય, તો તે કોઈ મૂર્ત વસ્તુના રૂપમાં હોવો જોઈએ, કારણ કે અપીલના મેમોરેન્ડમ જેવા

દસ્તાવેજ સાથે કોઈ અમૂર્ત વસ્તુ સામેલ થઈ શકતી નથી. અમારા મતે, ‘અપીલ’ ને અપીલના મેમોરેન્ડમની સમકક્ષ ગણવું યોગ્ય નથી. સિવિલ કાર્યરીતિ સંહિતાના ઓર્ડર ૪૧ હેઠળ પણ ‘appeal’ (અપીલ) અને ‘memorandum of appeal’ (અપીલનું મેમોરેન્ડમ) શબ્દો બે અલગ બાબતો દર્શાવવા માટે વપરાય છે. વ્હોર્ટન્સ લો લેક્સિકોનમાં, ‘અપીલ’ શબ્દને ‘નીચલી અદાલતના નિર્ણયની ઉપરી અદાલત દ્વારા ન્યાયિક તપાસ’ તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યો છે. અપીલ એ ન્યાયિક તપાસ છે; અપીલના મેમોરેન્ડમમાં એવા કારણો હોય છે જેના આધારે ન્યાયિક તપાસ માટે આમંત્રણ આપવામાં આવે છે. મુદતના હેતુઓ માટે અને કોર્ટના નિયમોના હેતુઓ માટે લેખિત અપીલ મેમોરેન્ડમ દાખલ કરવું આવશ્યક છે. જ્યારે પરંતુક અપીલ દાખલ રાખવાની વાત કરે છે, ત્યારે તેનો અર્થ એ થાય છે કે દાખલ કરાયેલ અપીલ જ્યાં સુધી સ્વીકૃત કર જમા કરાવ્યાનો સંતોષકારક પુરાવો ઉપલબ્ધ ન હોય ત્યાં સુધી વિચારણા માટે સ્વીકારવામાં આવશે નહીં.”

કાયદાની કલમ ૩૯ ની પેટા-કલમ (૫) નો હેતુ માંગવામાં આવેલા કર સામે અપીલ દાખલ કરવાના કિસ્સામાં કરદાતા પાસેથી માંગવામાં આવેલી રકમ જમા કરાવવાની ખાતરી કરવાનો છે. જોકે, ઉપરોક્ત કલમના પરંતુકમાં જણાવેલા સંજોગો હેઠળ ઉપરોક્ત પ્રતિબંધની કઠોરતામાંથી તેને મુક્ત કરવા માટે એપેલેટ ટ્રિબ્યુનલને સત્તા આપવામાં આવી છે. પેટા-કલમ (૫) કાયદાની કલમ ૩૯ હેઠળ કરદાતાને આપવામાં આવેલા અપીલ અધિકારના ઉપયોગનું

નિયમન કરે છે, જેનો ઉદ્દેશ્ય વ્યથિત વ્યક્તિના અધિકાર અને કરની ઝડપી વસૂલાત માટે રાજ્યના અધિકાર વચ્ચે સંતુલન જાળવવાનો છે. પંજાબ અને હરિયાણા હાઇકોર્ટની પૂર્ણ પીઠે મેસર્સ એમેરાલ્ડ ઇન્ટરનેશનલ લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) માં કાયદાની કલમ ૩૯(૫) ના અવકાશ પર વિચારણા કરી અને તારણ કાઢ્યું કે:

“અમારી સમક્ષ મોકલવામાં આવેલા કાયદાકીય પ્રશ્ન પરની અમારી ચર્ચાના પરિણામે નીચે મુજબના તારણો કાઢી શકાય છે:

(એ) અપીલ એ કાયદાનું સર્જન છે અને જો કોઈ વ્યક્તિ અપીલના અધિકારનો લાભ લેવા માંગતી હોય, તો તેણે કાયદા દ્વારા લાદવામાં આવેલી શરતો સ્વીકારવી પડશે.

(બી) અપીલનો અધિકાર કાયદાનું સર્જન હોવાથી ધારાસભા આવા અધિકારના ઉપયોગ માટે શરતો લાદી શકે છે. આવી શરત લાદવા માટે કોઈ બંધારણીય કે કાનૂની અડચણ નથી.

(સી) અપીલનો અધિકાર મુકદ્દમા સાથે જોડાયેલો ન તો કુદરતી અધિકાર છે કે ન તો જન્મજાત અધિકાર છે અને જ્યાં સુધી કાયદા દ્વારા સ્પષ્ટપણે આપવામાં ન આવે ત્યાં સુધી આવો કોઈ અધિકાર અસ્તિત્વમાં નથી કે માની શકાય નહીં.

(ડી) જો આ અદાલતે બે કાયદાઓ, એટલે કે ધી પંજાબ જનરલ

સેલ્સ ટેક્સ એક્ટ અને ધી હરિયાણા જનરલ સેલ્સ ટેક્સ એક્ટની મૂળ જોગવાઈઓનું અર્થઘટન કરવાનું હોય તો પણ, એવું સુરક્ષિત રીતે ઠેરવી શકાય છે કે જ્યાં સુધી સત્તાધિકારીને ખાતરી ન થાય કે વેપારી આ રીતે આકારણી કરાયેલ રકમ ચૂકવવા અસમર્થ છે ત્યાં સુધી અપીલ અધિકારી દ્વારા કરની રકમની ચુકવણી વિના અપીલ દાખલ રાખવા પર સંપૂર્ણ પ્રતિબંધ છે, અને માત્ર એવી પરિસ્થિતિમાં જ અપીલ અધિકારી લેખિતમાં નોંધવાના કારણોસર આવી રકમની ચુકવણીની થાપણ વિના અપીલ દાખલ રાખી શકે છે.

(ઈ) સ્ટે (મનાઈ હુકમ) ની બાબતની સુનાવણી કરતી વખતે અપીલ અધિકારીએ કેસનું પ્રથમ દ્રષ્ટિએ (પ્રાઈમા ફેસી) સ્વરૂપ જોવું જોઈએ તેવું પંજાબ અને હરિયાણા કાયદાઓના શબ્દો પરથી કે તેના હાર્દને ધ્યાનમાં રાખીને ઠેરવવું શક્ય નથી.

(એફ) આકારણી કરાયેલ કર ગેરકાયદેસર હોવાની હકીકત એ અપીલ અધિકારી દ્વારા મનાઈ હુકમ આપવા માટે સુસંગત વિચારણા હોઈ શકે નહીં.

(જી) ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળના તેના અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરતી વખતે હાઈકોર્ટ આપેલ હકીકતો અને સંજોગોમાં દુર્લભમાંથી દુર્લભ કિસ્સાઓમાં મનાઈ હુકમ આપી શકે છે અને કરની પૂર્વ-થાપણની શરત માફ કરી શકે છે, અને આવા

સંજોગોમાં હાલનો વૈકલ્પિક ઉપાય દખલ કરવાનો ઇનકાર કરવા માટે કોઈ આધાર રહેશે નહીં.”

સિનિયર એડવોકેટ શ્રી કે.ટી.એસ. તુલસીની આ રજૂઆતમાં અમને વજૂદ જણાય છે કે પરંતુકમાં દર્શાવેલ અસમર્થતા કંપનીની ચૂકવણી ક્ષમતા અને નાણાકીય સ્થિતિનો ઉલ્લેખ કરે છે અને તેના અવકાશને શ્રી નરીમન દ્વારા સૂચવવામાં આવેલી હદ સુધી વિસ્તૃત કરી શકાતો નથી. “ચૂકવણી” શબ્દ તેના વ્યાકરણના રૂપો અને સમાન અભિવ્યક્તિઓ સાથે, જ્યારે કરની રકમના સંદર્ભમાં વપરાય છે, ત્યારે તેનો અર્થ રકમ “સોંપવી અને અદા કરવી” થાય છે, તે નાણાંના રોકાણ કરતાં જવાબદારીની પૂર્તિ સૂચવે છે. “ચૂકવણું” એ એક સામાન્ય શબ્દ છે અને પરંતુકનો બાકીનો ભાગ ચુકવણીની પદ્ધતિઓનો ઉલ્લેખ કરે છે. તેનો અર્થ આકારણી કરાયેલ કરની રકમની ચુકવણી હોઈ શકે છે. “ચુકવણી” નો શબ્દકોશ અર્થ નાણાં પહોંચાડવા માટેની જવાબદારીની પરિપૂર્તિ છે. કાનૂની દ્રષ્ટિએ “ચુકવણી” એ નાણાં અથવા તેના સમકક્ષ મૂલ્ય આપીને જવાબદારીમાંથી મુક્ત થવું છે. પરંતુકમાં વપરાયેલા “અસમર્થ” શબ્દનો અર્થ ‘પૂરતી શક્તિ, સત્તા અને સાધનો ન હોવા’ તરીકે કરવામાં આવ્યો છે. નાણાંના સંબંધમાં, તેનો અર્થ ભંડોળની અપર્યાપ્તતા થાય છે. આથી એ ફલિત થાય છે કે રકમ ચૂકવવામાં અસમર્થતા એ સંબંધિત વ્યક્તિની ચૂકવણી ક્ષમતાનો ઉલ્લેખ કરે છે અને માંગવામાં આવેલી રકમ ચૂકવવાની તેની કાનૂની કે વાસ્તવિક જવાબદારીનો નહીં. એ ધ્યાનમાં રાખવું પડશે કે પરંતુક હેઠળ કરવામાં આવેલી ચુકવણી એપેલેટ કોર્ટને માત્ર નિર્ણય માટે અપીલ દાખલ રાખવા માટે સક્ષમ

બનાવે છે અને તે પક્ષકારોના અધિકારોનો નિર્ણય કરતી નથી.

કરદાતાના હિતોનું રક્ષણ કરવા તેમજ મહેસૂલના હિતોનું રક્ષણ કરવાના દ્વિવિધ હેતુથી કાયદો ઘડવામાં આવ્યો છે અને અપીલનો અધિકાર પૂરો પાડવામાં આવ્યો છે. રાજ્યનું મહેસૂલ વધારવા માટે વધુ સ્ત્રોતો શોધવા માટે આ જોગવાઈ કરવામાં આવી હોય તેમ જણાય છે. આસિસ્ટન્ટ કલેક્ટર ઓફ સેન્ટ્રલ એક્સાઈઝ, ચંદન નગર, પશ્ચિમ બંગાળ વિરુદ્ધ ડનલોપ ઇન્ડિયા લિમિટેડ અને અન્ય, (૧૯૮૫) ૧ એસ.સી.સી. ૨૬૦ માં આ કોર્ટે અવલોકન કર્યું હતું કે “... કોઈ સરકારી વ્યવસાય અથવા તે બાબતે કોઈપણ પ્રકારનો વ્યવસાય માત્ર બેંક ગેરંટી પર ચલાવી શકાતો નથી. સરકાર ચલાવવા માટે રોકડ નાણાં જરૂરી છે જેમ કે વાસ્તવમાં અન્ય કોઈપણ સાહસ માટે જરૂરી છે. અમે માનીએ છીએ કે જ્યાં જાહેર મહેસૂલની બાબતો સંકળાયેલી હોય, ત્યાં એ સમજવું અત્યંત મહત્વપૂર્ણ છે કે માત્ર પ્રથમ દ્રષ્ટિએ કેસ દર્શાવવામાં આવ્યો હોવાના આધારે વચગાળાના હુકમો આપવા જોઈએ નહીં. તેનાથી વધુ જરૂરી છે.”

વર્તમાન કેસમાં, એવા આધાર પર મનાઈ હુકમ આપવા માટે અરજ કરવામાં આવી હતી કે “અરજદારે ગ્રાહકો પાસેથી કોઈ વધારાનો કર વસૂલ કર્યો નથી અને સ્પષ્ટપણે ગેરકાયદેસર હુકમો દ્વારા ઊભી કરવામાં આવેલી વધારાની માંગણીની રકમ જમા કરાવવા અસમર્થ છે”. સામાવાળા કંપનીએ જરૂરી ચુકવણી કરવા માટે તેની કથિત નાણાકીય મુશ્કેલીઓ અથવા અસમર્થતાને કારણે રકમ ચૂકવવામાં તેની અસમર્થતાનો ક્યાંય ઉલ્લેખ કે સંદર્ભ આપ્યો નથી.

ઊભી કરવામાં આવેલી વધારાની માંગણીની કાયદેસરતાને પૂર્વ ચુકવણી વિના અપીલ દાખલ રાખવાનો આગ્રહ રાખવા માટેનો આધાર બનાવી શકાય નહીં, કારણ કે તેના માટે અપીલના ગુણદોષ પર નિર્ણય લેવાની આવશ્યકતા રહેતી હતી. મેસર્સ એમેરાલ્ડ ઇન્ટરનેશનલ લિમિટેડના કેસમાં અધિકારક્ષેત્ર ધરાવતી અદાલતના પૂર્ણ પીઠના ચુકાદા પર આધાર રાખીને, ટ્રિબ્યુનલ એ હુકમ (એનેક્સર પી-૮) પસાર કરવા સક્ષમ હતી જેને હાઇકોર્ટમાં પડકારવામાં આવ્યો હતો. કંપનીની રિટ પિટિશન મંજૂર કરતી વખતે પૂર્ણ પીઠના ચુકાદા અને સમાન અધિકારક્ષેત્ર ધરાવતી અન્ય પીઠના ચુકાદાની અવગણના કરવામાં હાઇકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચ ન્યાયી ન હતી. ડિવિઝન બેન્ચ એવા સંજોગોનો ઉદ્દેશ કરવામાં પણ નિષ્ફળ રહી હતી કે જે કંપની દ્વારા બેંક ગેરંટી રજૂ કરવા પર અપીલના નિકાલ માટે ટ્રિબ્યુનલને નિર્દેશ આપીને રિટ પિટિશન મંજૂર કરવાનો હુકમ પસાર કરવા માટે વાજબી ઠેરવતા હોય. માત્ર ટ્રિબ્યુનલે કાયદાની કલમ ૩૯ ની પેટા-કલમ (૫) ના પરંતુકની શરતો અનુસાર રકમની ચુકવણીનો આગ્રહ રાખ્યો હોવાના કારણે, બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ તેની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને રાહત આપતી વખતે અદાલતે નારાજ થવું જોઈતું ન હતું. વાદગ્રસ્ત હુકમ કાયદાના સ્થાપિત સિદ્ધાંતોથી વિપરીત હોવાથી ટકી શકે તેમ નથી અને તેથી તે રદ કરવામાં આવે છે.

વિદ્વાન વકીલ શ્રી આર.એફ. નરીમને છેલ્લી અને વૈકલ્પિક અરજ કરી હતી કે જો આ કોર્ટ વાદગ્રસ્ત ચુકાદાને માન્ય રાખવા વલણ ન ધરાવતી હોય, તો વૈધાનિક અપીલમાં પડકારવામાં આવેલા હુકમ દ્વારા આકારણી કરાયેલ સેન્ટ્રલ

સેલ્સ ટેક્સની રકમ પર ઓછામાં ઓછા વ્યાજના હિસ્સાને જમા કરાવવામાંથી મુક્તિ આપવાની રાહત સામાવાળાને આપવામાં આવે. એપેલેટ ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ આવી કોઈ દલીલ કરવામાં આવી ન હોવાથી, અમે હવે આવી દલીલ પર વિચારણા કરી રહ્યા નથી. જોકે, અમે બાકીની તમામ રકમ જમા કરાવ્યા પછી સામાવાળાને એપેલેટ ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ આવી રજૂઆત કરવાની મંજૂરી આપીએ છીએ. જો બાકીની સમગ્ર રકમ જમા કરાવ્યા પછી ૧૫ દિવસની અંદર આવી કોઈ અરજ કરવામાં આવે, તો એપેલેટ ટ્રિબ્યુનલ ગુણદોષના આધારે વૈધાનિક અપીલ પર વિચારણા કરતાં પહેલાં તેના પર નિર્ણય લેશે.

અપીલનો તે મુજબ નિકાલ કરવામાં આવે છે.

અપીલનો નિકાલ થયો.

This judgment has been translated using an AI-assisted translation tool.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====